

Veelgestelde vragen en antwoorden artikel 5 onder b Lpw

Waarom ontstaat er geen vrijstelling meer terwijl de wet niet is gewijzigd?

De wet is inderdaad niet gewijzigd. De Hoge Raad heeft echter verduidelijkt hoe artikel 5 onder b Lpw moet worden uitgelegd en toegepast. Een uitspraak van de Hoge Raad geldt direct en vormt vanaf dat moment de leidende uitleg van de wet. Gemeenten en lagere rechters dienen deze uitleg te volgen. Daarom kan een beroep op artikel 5 onder b Lpw niet meer slagen wanneer binnen redelijke afstand van de woning passend openbaar onderwijs beschikbaar is.

Geldt de richtlijn van de Hoge Raad voor alle levensovertuigingen?

Ja. De lijn uit de uitspraak van de Hoge Raad geldt ook voor ouders die een levensovertuiging aanhangen waarvoor binnen redelijke afstand van de woning geen school beschikbaar is die aansluit bij die levensovertuiging. Wanneer zich binnen redelijke afstand van de woning een openbare school bevindt, worden deze ouders geacht hun kind daar in te schrijven. Ouders hebben daarnaast de mogelijkheid om een eigen school op te richten die aansluit bij hun levensovertuiging. Een dergelijke school moet echter wel voldoen aan de wettelijke voorwaarden en eisen die voor het stichten en in stand houden van een school gelden.

Wanneer is onderwijs objectief, kritisch en pluriform?

De Hoge Raad is van oordeel dat met betrekking tot openbare scholen alleen nog met succes een beroep kan worden gedaan op de vrijstellingsgrond als komt vast te staan dat het onderwijs op alle openbare scholen binnen redelijke afstand van de woning, voor zover dat onderwijs godsdienstig, levensbeschouwelijk of maatschappelijk van aard is, niet plaatsvindt op een objectieve, kritische en pluralistische manier. Deze kernwaarden komen uit een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, namelijk de zaak Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark (1976). Daarin oordeelde het hof dat onderwijs: “objectief, kritisch en pluralistisch” moet zijn.

Deze grondslagen zijn in Nederland herleidbaar in onder andere de Grondwet en de wet op het primair onderwijs (artikel 8 Wpo) en het onderzoekskader dat de Inspectie van het Onderwijs hanteert. Dit zal in de praktijk betekenen dat een beroep op deze vrijstellingsgrond, waar het gaat om openbaar onderwijs, nog nauwelijks kans van slagen heeft, tenzij de inspectie heeft geoordeeld dat het onderwijs niet voldoet aan deze kernwaarden.

Kan een school voor algemeen bijzonder onderwijs worden gezien als openbaar onderwijs?

Ja. Een algemeen bijzondere school is gebaseerd op een specifieke onderwijskundige visie of opvoedkundige methode maar is neutraal ten aanzien van (geloofs-)richting. Deze scholen behoren weliswaar tot het bijzonder onderwijs, maar onderscheiden zich van scholen met een religieuze identiteit, zoals katholieke of protestantse scholen. Algemeen bijzondere scholen kunnen daarom als

openbare scholen worden gezien. Indien een dergelijke school binnen redelijke afstand van de woning aanwezig is, kan geen vrijstelling 5 onder b Lpw ontstaan.

Wat te doen bij een samenwerkingsschool?

Een samenwerkingsschool is een fusie van scholen met een verschillende denominaties. Of een samenwerkingsschool een openbare grondslag heeft, blijkt doorgaans uit de schoolgids. Als de grondslag van de school niet duidelijk uit de schoolgids of andere beschikbare informatie blijkt, is het raadzaam hierover navraag te doen bij de school. De school kan dan verduidelijken op welke grondslag het onderwijs wordt aangeboden.

Kan afstand nog steeds een grond vormen voor een beroep op artikel 5 onder b Lpw?

Ja. Wanneer openbaar onderwijs verder ligt dan de gehanteerde afstandsgrens, kunnen ouders aanspraak maken op leerlingenvervoer. Ouders zijn dat echter niet verplicht. Afstand kan daarom nog steeds een rol spelen bij een beroep op artikel 5 onder b Lpw.

Welke afstand geldt: 6 kilometer of 10 kilometer?

De afstand van 10 kilometer hangt samen met de regels voor het stichten van een openbare school en speelt een rol bij de vraag of een nieuwe school voor bekostiging in aanmerking komt. De afstand van 6 kilometer is ontleend aan de regelgeving rondom leerlingenvervoer en wordt al jarenlang als praktisch uitgangspunt gehanteerd bij de beoordeling van beroepen op artikel 5 onder b Lpw. Ook in de rechtspraak leidt deze afstand doorgaans niet tot discussie.

Het ministerie van OCW heeft hierover het volgende aangegeven:

Op basis van de afstanden die gemeenten veelal hanteren en de beschikbare jurisprudentie, wordt vaak uitgegaan van een afstand van ongeveer 6 kilometer. Deze afstand is ook als uitgangspunt genomen in de handreiking van Ingrado en de VNG. Uit de jurisprudentie blijkt echter dat geen vaste afstandsgrens geldt. Tijdens de parlementaire behandeling van de Leerplichtwet is namelijk aangegeven dat bij de beoordeling van het begrip redelijke afstand rekening moet worden gehouden met de individuele omstandigheden van het geval. Dit volgt onder meer uit de uitspraak van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 22 maart 2016 (ECLI:NL:GHARL:2016:2354). Het hof overweegt dat de Leerplichtwet 1969 het begrip redelijke afstand niet nader definieert of invult.

Uit de wetsgeschiedenis (Zitting 1967 — 9039, Koninklijke Boodschap, Nr. 1 Ontwerp van wet Nr. 2) blijkt dat in het oorspronkelijke wetsvoorstel bij artikel 5 een tweede lid was opgenomen. Daarin stond dat een school geacht werd binnen redelijke afstand van de woning te liggen wanneer de afstand, gemeten langs de kortste gebruikelijke weg:

- voor een kind jonger dan 11 jaar minder dan 5 kilometer bedroeg;
- voor een kind van 11 tot 13 jaar minder dan 10 kilometer bedroeg;
- voor een kind van 13 jaar en ouder minder dan 15 kilometer bedroeg.

Dit artikellid is echter komen te vervallen. In de Memorie van Antwoord (Zitting 1967–1968 — 9039, nr. 5) is hierover het volgende opgemerkt: ‘Door het vervallen van de vrijstellingsgrond afstand woning-school zou het oorspronkelijke tweede lid alleen nog betekenis hebben voor de interpretatie van het begrip redelijke afstand in artikel 5, eerste lid onder b. Gezien het geringe aantal gevallen van vrijstelling op deze grond, lijkt het beter het oorspronkelijke tweede lid te laten vervallen. Daardoor kunnen de enkele gevallen die zich nog voordoen, worden beoordeeld naar de individuele omstandigheden.’

Het hof heeft daarom geoordeeld dat bij de beoordeling of sprake is van een redelijke afstand, de individuele omstandigheden van het concrete geval moeten worden meegewogen.

In de betreffende zaak ging het om een afstand van ongeveer 6 kilometer. Volgens het hof was onvoldoende onderbouwd waarom in dat concrete geval niet meer van een redelijke afstand kon worden gesproken. Daarbij speelde mee dat niet was gesteld of gebleken dat sprake was van bijzondere omstandigheden, zoals het ontbreken van vervoersmogelijkheden of andere factoren die de afstand onredelijk maakten.

Wordt de afstand hemelsbreed of via de weg berekend?

De afstand wordt berekend op basis van de (fiets-)route naar de school. Dit sluit aan bij de wijze waarop afstanden worden berekend binnen het leerlingenvervoer.

Moeten leerplichtambtenaren nog beoordelen of de bedenkingen van ouders voldoende zwaarwegend zijn?

Nee. De belangrijkste toets na de uitspraak van de Hoge Raad is of binnen redelijke afstand van de woning openbaar onderwijs beschikbaar is. Indien dat het geval is, ontstaat geen vrijstelling. Is er geen openbaar onderwijs binnen redelijke afstand aanwezig, dan moeten ouders bij een beroep op een vrijstelling 5 onder b Lpw nog steeds verklaren dat zij overwegende bedenkingen hebben tegen alle beschikbare scholen. Volgens het Openbaar Ministerie kunnen deze bedenkingen niet inhoudelijk worden getoetst. Wanneer een gemeente toch aansluiting zoekt bij eerdere jurisprudentie waarin de inhoud van de bezwaren een grotere rol speelde en proces verbaal opmaakt, zal het OM dat niet oppakken.

Is een algemene kennisgeving zonder scholenlijst voldoende?

In het verleden vroegen we ouders om concreet en duidelijk te maken wat hun overwegende bedenkingen waren. Dat was op basis van de toetsingscriteria van de HR in 2019. Veelal werd er om scholenlijsten gevraagd met een uitgebreide motivatie per richting om te onderzoeken of er echt geen passende school was. Een scholenlijst en motivatie is geen verplichting omdat deze niet opgenomen is in de wet. Een aantal gemeenten hebben ervoor gekozen om deze uitvraag wel te

blijven doen. Leveren ouders inhoudelijk niets aan, dan heeft het OM in ieder geval aangegeven deze zaken niet te vervolgen. Dit maakt dat veel gemeenten gestopt zijn met de uitgebreide uitvraag.

Hoe ga je om met een herhaalberoep?

Bij een herhaalberoep ontstaat de vrijstelling niet meer wanneer binnen redelijke afstand openbaar onderwijs beschikbaar is. Het advies is om ouders een overgangsjaar te bieden zodat zij voldoende tijd hebben om een passende onderwijsplek te vinden.

Geldt het overgangsjaar ook voor kinderen die nog nooit zijn ingeschreven op een school?

Bij een eerste beroep ontstaat geen vrijstelling en moeten ouders hun kind inschrijven op een school. Bij een herhaalberoep is het advies om een overgangsjaar toe te passen.

Is een overgangsjaar juridisch houdbaar?

Het advies om een overgangsjaar te hanteren is opgesteld in samenwerking met de VNG en met medeweten van het ministerie van OCW en het OM. Daarbij zijn verschillende juristen betrokken geweest. Het overgangsjaar betekent niet dat de vrijstelling wordt voortgezet. De vrijstelling ontstaat niet meer. Gemeenten kunnen er wel voor kiezen om gedurende een bepaalde periode niet direct handhavend op te treden en in plaats daarvan samen met ouders te zoeken naar een passende onderwijsplek.

Wat te doen met herhaalberoepen die voor 21 april zijn ingediend?

Deze kinderen hebben dit komend schooljaar nog recht op een vrijstelling omdat deze al is ontstaan. Advies is wel om ouders en brief te sturen dat zij in het schooljaar 2027/2028 waarschijnlijk geen recht meer hebben op deze vrijstelling.

Wat doe je met vrijstellingen voor schooljaar 2026-2027 die voor de uitspraak van de Hoge Raad al zijn toegewezen?

Vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid is het advies om vrijstellingen op grond van artikel 5 onder b Lpw die voor het schooljaar 2026-2027 al zijn toegekend, in stand te laten. Het is daarbij wel raadzaam om ouders tijdig te informeren dat een eventueel beroep op vrijstelling voor het schooljaar 2027-2028 zal worden beoordeeld aan de hand van de criteria die voortvloeien uit de uitspraak van de Hoge Raad.

Is er tijdens een overgangsjaar sprake van absoluut verzuim?

Ja. Als geen vrijstelling meer ontstaat, is er zolang de leerplichtige niet staat ingeschreven op een school sprake van absoluut verzuim. Tijdens een overgangsjaar kan een gemeente ervoor kiezen om nog niet direct handhavend op te treden.

Vallen deze kinderen onder absoluut verzuim?

Ja, per 1 augustus tellen zij als absoluut verzuimers. Als er in de gemeente veel vrijstellingen 5 onder b zijn, dan moet deze gemeente rekening houden met de stijging van de groep absoluut verzuimers.

Hoe moet worden omgegaan met verhuizingen of met de overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs?

Bij een verhuizing of bij de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs ontstaat een nieuwe situatie waarbij opnieuw bekeken moet worden of de vrijstelling nog ontstaat. Daarbij dient de lijn van de Hoge Raad te worden gevolgd. Indien binnen redelijke afstand van de woning openbaar onderwijs aanwezig is ontstaat geen vrijstelling 5 onder b Lpw. Met name bij de overgang naar het voortgezet onderwijs is het belangrijk dat leerplichtambtenaren tijdig met ouders in gesprek gaan omdat in veel gevallen binnen redelijke afstand een school voor openbaar onderwijs aanwezig is.

Waarom is de handreiking 'Omgaan met vrijstellingen artikel 5 onder b Lpw na uitspraak Hoge Raad' een advies?

De handreiking is een advies omdat Ingrado en de VNG niet bevoegd zijn om gemeenten een bepaalde handelwijze op te leggen. Gemeenten hebben een eigen verantwoordelijkheid en discretionaire bevoegdheid bij de uitvoering van de Leerplichtwet. De handreiking biedt hiervoor een gezamenlijk afgestemd kader, maar gemeenten blijven verantwoordelijk voor hun eigen besluitvorming.

Ontstaat er geen rechtsongelijkheid als gemeenten verschillend omgaan met de handreiking?

Het risico op verschillen in uitvoering tussen gemeenten bestaat altijd wanneer sprake is van beleidsruimte. De handreiking is juist opgesteld om gemeenten zoveel mogelijk dezelfde richting te bieden. Uiteindelijk beslissen gemeenten echter zelf hoe zij binnen de wettelijke kaders handelen.

Is de ambtsinstructie van april 2026 nog actueel?

Ja. De ambtsinstructie van april 2026 kan nog steeds worden gebruikt. Daarnaast kan ook de praktische vertaling van het handelingskader worden toegepast. Gemeenten die een eigen werkwijze of aanpak hanteren, kunnen deze waar nodig aanpassen aan de actuele situatie. Daarbij is het goed om te realiseren dat het format van de ambtsinstructie algemeen van aard is.

Indien ouders niet meer zijn vrijgesteld van de inschrijvingsplicht op grond van artikel 5 onder b Lpw, hebben zij dan nog recht op kinderbijslag?

In artikel 7 van de Algemene Kinderbijslagwet is opgenomen dat ouders van een 16- of 17-jarige alleen recht hebben op kinderbijslag wanneer de jongere staat ingeschreven bij een school, deze geregeld bezoekt of wanneer sprake is van een vrijstelling. Nu een vrijstelling niet meer kan ontstaan wanneer openbaar onderwijs binnen redelijke afstand van de woning beschikbaar is, kan dit betekenen dat het recht op kinderbijslag vervalt. De Sociale Verzekeringsbank (SVB) kan hierover een besluit nemen. Een dergelijk besluit is echter vaak het gevolg van een melding door de leerplichtambtenaar. Wanneer de leerplichtambtenaar geen melding doet aan de SVB, zal de SVB in beginsel niet besluiten de kinderbijslag stop te zetten. Het is mogelijk dat de SVB steekproefsgewijs onderzoek doet en contact opneemt met de leerplichtambtenaar. In dat geval kan de leerplichtambtenaar toelichten wat de situatie is. Indien geen sprake is van verwijtbaarheid en er bijvoorbeeld sprake is van een overgangsjaar, kan worden uitgelegd waarom ouders hun recht op kinderbijslag kunnen behouden.